

Традиційні каталоги. Загальна характеристика

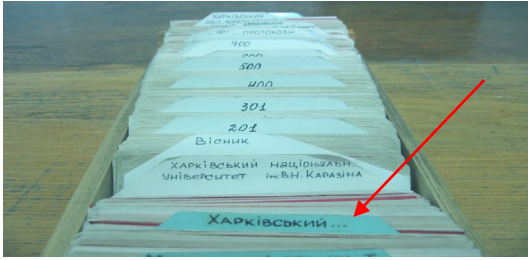
Бібліотечний каталог – сукупність розташованих за певними правилами бібліографічних записів на документи, що розкривають склад і зміст фонду бібліотеки. Каталоги можуть мати складну структуру і підрозділятися на частини і ряди.

Каталоги Центральної наукової бібліотеки виникли практично відразу після відкриття Харківського університету і бібліотеки (1805 р.). У 1806 р. професором Белен де Баллю був складений перший каталог грецьких рукописів, що зберігаються у фонді бібліотеки. Перший систематичний каталог був складений ректором університету В. Я. Джунковським в 1824 р. Бібліографічні записи для перших каталогів заносили до зошитів, які включали перелік книг з тієї або іншої науки.

Зараз традиційні каталоги ЦНБ містять бібліографічні записи на більш ніж 3 млн. примірників документів і розташовуються в світлому, просторому залі на дев'ятому поверсі.

Сучасні традиційні каталоги ЦНБ мають карткову форму. Носієм інформації в карткових каталогах є каталожна картка, призначена для оформлення бібліографічного запису, за необхідності – інших відомостей.

Для орієнтування в карткових каталогах застосовуються каталожні роздільники – картки з твердого матеріалу з виступом, що піднімається над каталожними картками і має запис.

Багатовіковий досвід показує, що різні форми бібліотечного каталогу повинні існувати у взаємозв'язку і доповнювати один одного: завдання і призначення того або іншого каталогу визначають найбільш доцільну і економічну форму.

Фонд ЦНБ відображений в алфавітному і систематичному карткових каталогах.

Пошук в алфавітному каталозі (АК)

Алфавітний каталог (АК) розкриває бібліотечний фонд за прізвищами авторів та назвами документів і дозволяє знаходити літературу за цими параметрами.

Бібліографічні записи в алфавітному каталозі розташовуються у строгому алфавітному порядку прізвищ осіб, найменувань організацій і (або) заголовків документів. За його допомогою можна дізнатися:

- про наявність у бібліотеці певного документу, якщо автор і назва відомі читачеві;
- уточнити назву документу, якщо відомий автор;
- про наявність творів окремого автора у бібліотеці;
- уточнити видавництво, рік видання, об'єм документу;
- про мови окремого видання, якими це видання представлено у фондах бібліотеки.

Принцип розташування карток у алфавітному каталозі

Для ефективного орієнтування в алфавітному каталозі і для швидкого пошуку за його допомогою видань, що цікавлять, слід знати правила розстановки у ньому карток:

– в алфавітному каталозі ЦНБ застосовується поєднаний російсько-український алфавіт: ...Д Е Є Ё Ъ О И І Й...;

– всі картки розташовуються в один алфавітний ряд з урахуванням літерного складу початкових слів опису, тобто дотримується строгий алфавіт першої, другої та подальших букв у словосполученні. Наприклад:

Коменский А.Я. Избранные произведения...

Комиссар М.И. Авиационные электрические машины...

Контрольные задания по радиоизмерениям...

– картки авторів-однофамільців розміщуються за абеткою їх ініціалів;

– прийменники та сполучники, з яких починається назва книги, вважаються самостійними словами;

– якщо в бібліотеці є декілька різних творів одного автора, виданих окремими виданнями, картки на них будуть розташовані за абеткою їх назв. Наприклад:

Абрамов Ф.А. Братья и сестры: Роман...

Абрамов Ф.А. Деревянные кони: Повести и рассказы...

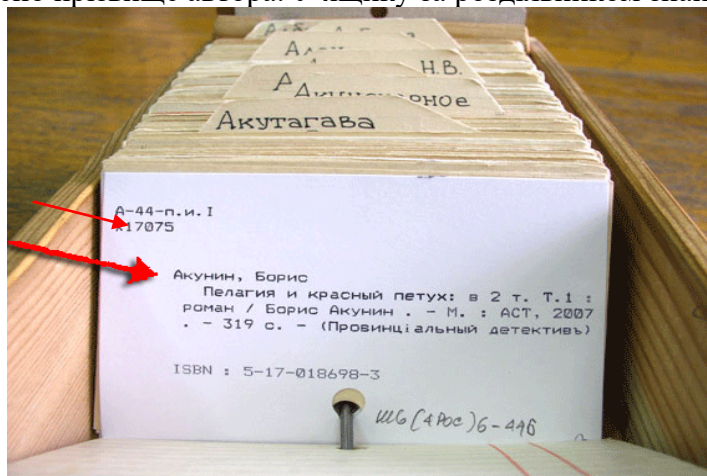
Абрамов Ф.А. Трава-мурава: Повести и рассказы...

– якщо в бібліотеці знаходяться зібрання творів, вибрані твори і окремі твори одного автора – картки розташовуються у встановленій послідовності: прізвище автора розміщується на окремому роздільнику, за яким слідує Повне зібрання творів, Вибрані твори, потім окремі твори за абеткою їх назв. Наприклад:

Пошук за автором

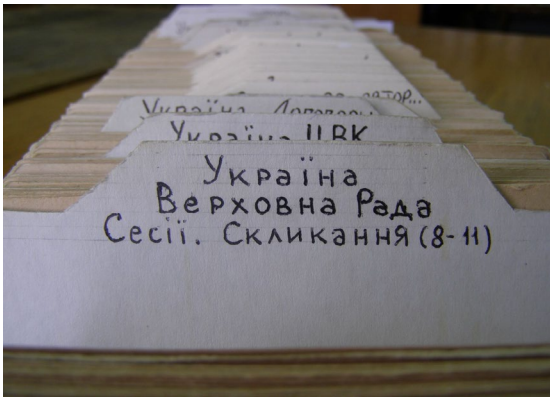
Необхідно знайти твори Акуніна Б. Спочатку слід знайти каталожну шафу з ящиком, де відмічено прізвище автора. У ящику за роздільником знайти картку з необхідним прізвищем.

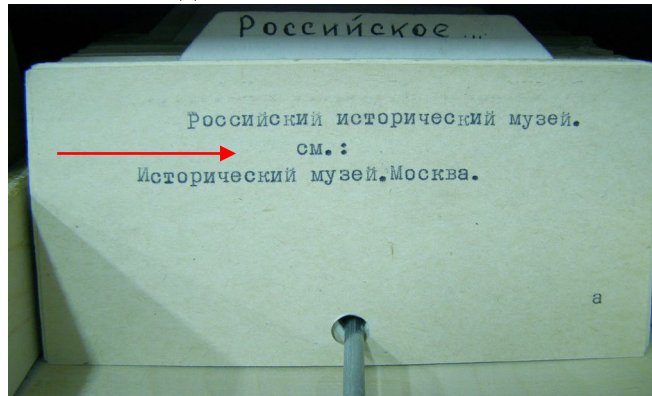
Потім слід заповнити замовлення за зразком, який знаходиться на столах у залі каталогів. Інструкція з заповнення замовлення представлена нижче.

Пошук за заголовком і найменуванням організації, що публікує

Картку з бібліографічним записом на документ із заголовком і найменуванням організації, що публікує, слід розшукувати таким же чином, як і картку із прізвищем автора.

Якщо найменування організації змінилося, то на карточці з колишнім найменуванням є посилання на нове найменування: см.: .. або див.: ..

Пошук офіційних документів

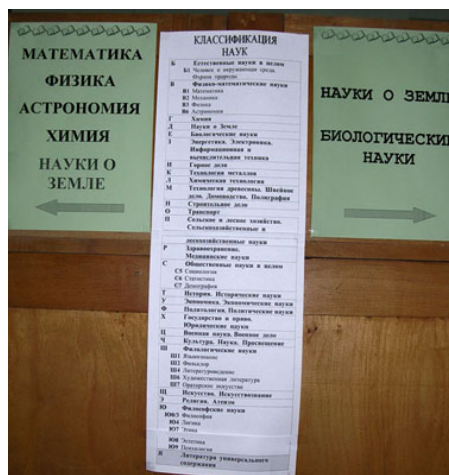
Офіційні документи (закони, кодекси, постанови тощо) України слід шукати в каталожному ящику з ярличком «Україна». За загальним роздільником «Україна» поміщені картки з бібліографічними записами на закони, постанови і кодекси українською мовою в алфавітному порядку. Далі – за роздільником «Україна» знаходяться бібліографічні картки з записами на закони, постанови і кодекси російською мовою. Після карток з записами на ці документи слідує картки з записами на тексти Конституції України і інші офіційні документи.

Пошук у систематичному каталозі (СК)

Систематичний каталог (СК) розкриває бібліотечний фонд за змістом і дозволяє знаходити літературу з конкретної теми або питання.

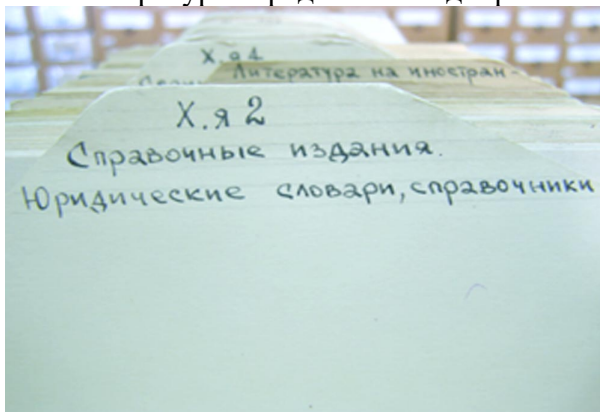
Бібліографічні записи в систематичному каталозі розташовуються за галузями знань відповідно до певної класифікаційної системи.

У ЦНБ картки з бібліографічними записами розташовуються за вимогами бібліотечно-бібліографічної класифікації (ББК), тобто кожній букві кириличного алфавіту відповідає певна галузь знання.

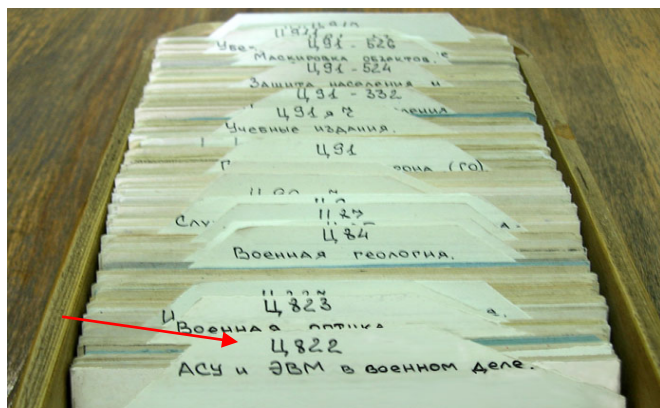

Від алфавітного систематичний каталог відрізняється тим, що в кожному з його розділів відображається література з однієї галузі. Всі розділи і підрозділи каталогу розмежовуються за

допомогою роздільників. Центральний роздільник дає визначення всьому розділу в цілому, а бічні – вказують на підпорядкованість підрозділів. За роздільниками розміщується література у зворотньохронологічному порядку чи за змістом розділу в алфавіті авторів творів або назв творів. Словники, довідники, а також підручники і навчальні посібники виділяються за окремий роздільник, що в значній мірі полегшує пошук учбової літератури серед інших видів різних видань.

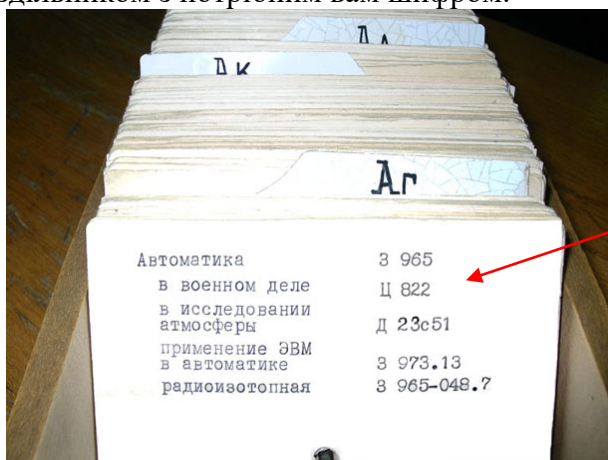

На кожному ящику систематичного каталогу є написи з назвами розділів і вказівкою індексів. Для зручності користування систематичним каталогом до нього є **алфавітно-предметний покажчик – АПП**.

Покажчик є переліком предметів, назв, визначень з вказівкою індексів відповідних розділів каталогу. АПП є свого роду «ключем» до систематичного каталогу. Він підказує де, в якому розділі і під яким індексом слід шукати літературу за темою, що цікавить вас.

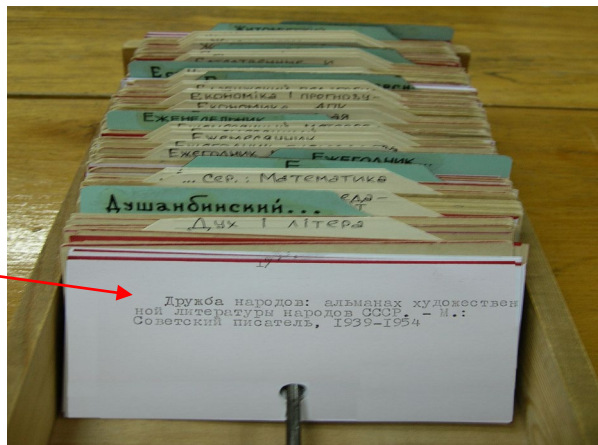
Ви визначаєте для себе ключове слово або словосполучення в тій темі, яка вас цікавить, і шукаєте його в АПП. Поряд із знайденим словом стоятиме індекс – ось його і треба знайти в систематичному каталозі. Індекс починається з букви. Ви можете бачити ці букви над каталожними шафами, вони допоможуть вам орієнтуватися. У відповідному ящику знаходите потрібний вам індекс і дивитесь картки, які стоять за роздільником з потрібним вам шифром.

Потім слід заповнити замовлення за зразком, який знаходиться на столах у залі каталогів. Інструкція з заповнення замовлення представлена нижче.

Пошук періодичних видань слід проводити в алфавітному каталозі періодики

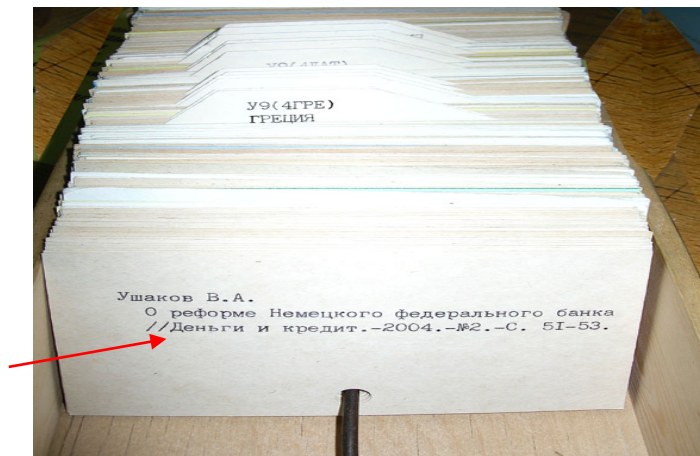
Пошук в цьому каталозі відповідає запити, чи є у фондах ЦНБ необхідне періодичне видання і за який період часу.

У залі карткових каталогів розміщена систематична картотека статей.

У цій картотеці можна за темою підібрати статті з періодичних видань та статті про персоналії вчених або дослідників з різних галузей знань. При заповненні бланку замовлення слід пам'ятати, що замовити можна періодичне видання, але не статтю з нього. Тому в алфавітному каталозі періодики слід переконатися, що дане періодичне видання є у фондах бібліотеки. Назва періодичного видання позначена в описі за двома навскісними рисками.

Потім слід заповнити замовлення за зразком, який знаходиться на столах у залі каталогів. Інструкція з заповнення замовлення представлена нижче.

У залі карткових каталогів розташовані алфавітні каталоги книг і періодичних видань на іноземних мовах.

У залі карткових каталогів є картотека нових надходжень і дисертацій. Картотека розташована у нижніх ящиках останньої шафи систематичного каталогу.

Правила заповнення бланку замовлення

При заповненні бланку замовлення слід пам'ятати:

– якщо на каталожній карточці відмічений всього один книжковий шифр, то ця книга є в єдиному екземплярі у фонді бібліотеки і замовляти її слід тільки до читального залу, окрім книг на іноземних мовах і художньої літератури;

– цифрами помічені замовлення на видачу документа для користування у читальних залах: ч/з № 1 – правової та бізнес інформації; ч/з № 2 – для студентів природничонаукових факультетів; ч/з № 4 – для викладачів, аспірантів і співробітників університету; ч/з № 6 – для студентів гуманітарних факультетів;

– бланк замовлення без цифри заповнюється для отримання документа на абонемент наукової та художньої літератури, а також для замовлення літератури до читальних залів № 10 і № 12 (вул. Університетська, 23);

– при заповненні бланку замовлення на художню літературу слід обов'язково вказувати авторський знак (наприклад, Ш-146-д.н.)

Приклад заповнення бланку замовлення для отримання документа на абонементі наукової та художньої літератури:

 <p>Дата 2.05.08</p> <p>Шифр _____ А23253 А23250</p>	<p>Чит. картка 2684</p> <p>Автор Семірад О.О.</p> <p>Назва Історія хімії</p> <hr/> <p>Рік 1985 Ном. _____</p> <p>Том _____ Вип. _____</p> <p>Прізвище читача Сошенко</p> <p>Підпис про отримання _____</p>	 <p>Чит. картка 2684</p> <p>Автор Семірад О.О.</p> <p>Назва Історія хімії</p> <hr/> <p>Рік 1985 Ном. _____</p> <p>Том _____ Вип. _____</p> <p>Прізвище читача Сошенко</p> <p>Дата 2.05.08 Консультант _____</p>
---	--	---

Приклад заповнення бланку замовлення для отримання художньої літератури на абонементі наукової та художньої літератури:

 <p>Дата 2.05.08</p> <p>Шифр Р-128-г.и. 630829 632386</p>	<p>Чит. картка 2684</p> <p>Автор Рабле Ф.</p> <p>Назва Гаргантюа и Пантагрюэль</p> <hr/> <p>Рік 1961 Ном. _____</p> <p>Том _____ Вип. _____</p> <p>Прізвище читача Сошенко</p> <p>Підпис про отримання _____</p>	 <p>Чит. картка 2684</p> <p>Автор Рабле Ф.</p> <p>Назва Гаргантюа и Пантагрюэль</p> <hr/> <p>Рік 1961 Ном. _____</p> <p>Том _____ Вип. _____</p> <p>Прізвище читача Сошенко</p> <p>Дата 2.05.08 Консультант _____</p>
---	--	---

Приклад заповнення бланку замовлення для отримання документа в читальному залі:

 <p>№ 2</p> <p>Дата 2.05.08</p> <p>Шифр _____ А27153</p>	<p>Чит. картка 2684 Місце _____</p> <p>Автор Коринская Г.В.</p> <p>Назва Физическая география</p> <hr/> <p>Рік 1980 Ном. _____</p> <p>Том _____ Вип. _____</p> <p>Прізвище читача Сошенко</p> <p>Підпис про отримання _____</p>	 <p>№ 2 Чит. картка 2684</p> <p>Автор Коринская Г.В.</p> <p>Назва Физическая география</p> <hr/> <p>Рік 1980 Ном. _____</p> <p>Том _____ Вип. _____</p> <p>Прізвище читача Сошенко</p> <p>Дата 2.05.08 Консультант _____</p>
---	---	---

Приклад заповнення бланку замовлення для отримання періодичного видання в читальному залі:

 № 6 Дата <u>2.05.08</u> Шифр <u>К-6173</u> <hr/> <hr/> <hr/>	Чит. картка 2684 Місце _____ Автор _____ Назва <u>Доповіді</u> <u>РАН</u> Рік <u>1973</u> Ном. <u>3</u> Том <u>88</u> Вип. _____ Прізвище читача <u>Сошенко</u> Підпис про отримання _____	 № 6 Чит. картка 2684 Автор _____ Назва <u>Доповіді</u> <u>РАН</u> Рік <u>1973</u> Ном. <u>3</u> Том <u>88</u> Вип. _____ Прізвище читача <u>Сошенко</u> Дата <u>2.05.08</u> Консультант _____
--	--	---

У залі карткових каталогів користувачі працюють самостійно. При виникненні труднощів у пошуку документів слід звернутися за консультацією до чергового бібліографа.

Зауваження!

Карткові каталоги ЦНБ законсервовано декілька років назад. Повну інформацію про документи, які надходять до бібліотеки після консервації карткових каталогів, можна знайти в електронному каталозі ЦНБ.

На підставі Постанови Кабінету міністрів України від 22 березня 2017 року за №177 Про припинення використання Бібліотечно-бібліографічної класифікації та впровадження Універсальної десятикової класифікації бібліографи ЦНБ розпочали роботу з переведення систематичних каталогів та картотек на систему розташування бібліографічних записів за Універсальною десятиковою класифікацією. УДК, як і ББК, використовує основні позначення областей знань. В УДК, на відміну від ББК, літери не використовуються, цифри та цифрові набори поділені між собою розділовими знаками: крапка, кома, астериск, навскісна риска та т.ін.

На разі можна користуватись старою системою класифікації у систематичному каталозі та АПП.